

LA/Silja Dahlgren

15.2.2022

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi Euroopan unionin ja Yhdistyneen kuningaskunnan välisen kauppaa- ja yhteistyösopimuksen sosiaaliturvaa koskevien määräysten soveltamisesta VN/20400/2021

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää Eläketurvakeskukselta lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi Euroopan unionin ja Yhdistyneen kuningaskunnan välisen kauppaa- ja yhteistyösopimuksen sosiaaliturvaa koskevien määräysten soveltamisesta. Esitysluonnos on valmisteltu ministeriön sosiaaliturva- ja vakuutusosastolla.

Laissa säädettäisiin, että kauppaa- ja yhteistyösopimuksen sosiaaliturvan yhteensovittamista koskevia määräyksiä sovellettaessa noudatetaan soveltuvin osin niitä kansallisia säännöksiä, joita sovelletaan EU-asetusten 883/2004 ja 987/2009 (jäljempänä EU:n sosiaaliturva-asetukset) kanssa.

Kansallisissa säännöksissä, joita sovellettaisiin yhdessä kauppaa- ja yhteistyösopimuksen kanssa esitetyn lain mukaisesti, on useita erilaisia määritelmiä, joilla tarkoitetaan EU:n sosiaaliturva-asetuksia tai EU-jäsenvaltiota. Laissa säädettäisiin selkeyttävästi, että EU-jäsenvaltiota koskevia säännöksiä sovelletaan soveltuvin osin Yhdistyneeseen kuningaskuntaan ja EU:n sosiaaliturva-asetuksia koskevia säännöksiä sovelletaan soveltuvin osin kauppaa- ja yhteistyösopimuksen sosiaaliturvan yhteensovittamista koskeviin määräyksiin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

Tausta

Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan (Yhdistynyt kuningaskunta) ero Euroopan unionista (EU) ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tuli voimaan 1.2.2020. Vuoden 2020 loppuun saakka kestäneen siirtymäkauden aikana EU:n ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä sovellettiin edelleen EU:n sosiaaliturva-asetuksia.

Vuoden 2021 alusta sovellettu kauppaa- ja yhteistyösopimus Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan välillä (kauppaa- ja yhteistyösopimus) sisältää määräykset sosiaaliturvan yhteensovittamisesta Yhdistyneen kuningaskunnan ja EU:n jäsenvaltioiden välillä siirtymäkauden päättymisen jälkeisissä tilanteissa.

Kauppaa- ja yhteistyösopimuksen myötä sosiaaliturvan yhteensovittamista koskevat säännöt Yhdistyneen kuningaskunnan ja Suomen välillä ovat

LA/Silja Dahlgren

15.2.2022

pysyneet pääosin ennallaan, mutta oikeusperusta on muuttunut EU-asetuksista unionisopimukseen.

Eläketurvakeskuksen kanta

Esityksen tavoitteena on antaa täydentävät säännökset kauppa- ja yhteistyösopimuksen sosiaaliturvan yhteensovittamista koskevien määräysten soveltamiseksi ja täytäntöönpanemiseksi Suomessa. Lisäksi esityksen tavoitteena on, että kansainvälisissä tilanteissa sosiaaliturvan toimeenpano olisi mahdollisimman yhdenmukaista yksilöiden kannalta ja etuuslainsäädäntöä toimeenpanevien laitosten näkökulmasta. Eläketurvakeskus pitää esityksen tavoitteiden edistämistä kannatettavana.

EU:n sosiaaliturva-asetukset ja kauppa- ja yhteistyösopimus ovat jäsenvaltioissa suoraan sovellettavaa oikeutta, eikä niitä saateta erikseen kansallisesti voimaan. Kansallisissa työeläkelaeissa on kuitenkin useita säännöksiä, joilla tuetaan EU:n sosiaaliturva-asetusten toimeenpanoa ja selkeytetään asetusten suhdetta kansalliseen lainsäädäntöön sekä säädetään tietyistä EU:n sosiaaliturva-asetusten toimeenpanoon liittyvistä kansallisista menettelyistä.

Kauppa- ja yhteistyösopimuksen sosiaaliturvan yhteensovittamista koskevat määräykset perustuvat pitkälti EU:n sosiaaliturva-asetuksiin ja määräykset ovat pitkälti yhdenmukaisia sosiaaliturva-asetusten säännösten kanssa. Eläketurvakeskus pitää tärkeänä, että kauppa- ja yhteistyösopimusta sovellettaessa voidaan hyödyntää olemassa olevia kansallisia säännöksiä, jotka on säädetty EU:n sosiaaliturva-asetusten toimeenpanon tueksi, ja että ennen Yhdistyneen kuningaskunnan EU-eroa käytössä olleiden kansallisten menettelyjen ja säännösten soveltamista voidaan soveltuvin osin jatkaa.

Esimerkki työeläkelakien sisältämästä EU:n sosiaaliturva-asetusten toimeenpanoa tukevasta säännöksestä on työuraeläkeoikeutta koskevan työntekijän eläkelain 53 a §:n 3 momentti, jonka mukaan työeläkelakien mukaan vakuutettavaan rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavaan työhön rinnastetaan toisessa EU- ja ETA-maassa sekä Suomen kanssa sosiaaliturvasopimuksen solmineessa maassa vakuutettava rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttava työ. Ns. EESSI-laissa¹ on säädetty muun muassa kansallisten laitosten, viranomaisten ja elinten toimivallasta ja tehtävistä EU:n sosiaaliturva-asetuksia sovellettaessa. Laissa Eläketurvakeskuksesta on myös omat säännöksensä Eläketurvakeskuksen tehtävistä EU:n sosiaaliturva-asetusten toimeenpanossa.

Eläketurvakeskuksen näkemyksen mukaan ehdotettu laki selkeyttäisi kansallista sääntelyä, sillä sen perusteella niitä kansallisia säännöksiä, joissa viitataan EU:n sosiaaliturva-asetuksiin tai EU-maahan, sovellettaisiin myös kauppa- ja yhteistyösopimukseen ja Yhdistyneeseen kuningaskuntaan

¹ Laki sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista koskevan Euroopan unionin lainsäädännön soveltamisesta (352/2010)

LA/Silja Dahlgren

15.2.2022

kauppa- ja yhteistyösopimuksen edellyttämässä laajuudessa. Koska kauppa- ja yhteistyösopimus on suoraan sovellettavaa oikeutta, Eläketurvakeskuksen näkemyksen mukaan kauppa- ja yhteistyösopimuksen säännöksiä on voitua sen soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa soveltaa jo ennen ehdotetun lain voimaantuloa. Eläketurvakeskuksen näkemyksen mukaan ehdotetun mukainen selventävä kansallinen sääntely on kuitenkin tarpeen.

Ehdotetun lain säännökset on muotoiltu siten, että niissä viitataan kauppa- ja yhteistyösopimuksen soveltamiseen kansallisen etuuslainsäädännön kanssa. Eläketurvakeskus toteaa, että edellä mainituissa EESSI-laissa ja laissa Eläketurvakeskuksesta ei säädetä etuuksista, vaikka kyseiset lait liittyvät etuuslakien toimeenpanoon. Esitysluonnoksen perusteluista käy kuitenkin nimenomaisesti ilmi, että kauppa- ja yhteistyösopimuksen sosiaaliturvan yhteensovittamista koskevat määräykset tulisivat sovellettavaksi ehdotetun lain perusteella myös kyseisten lakien kanssa.

Esitysluonnoksen kohdassa 8 (Voimaantulo) ehdotetaan, että laki tulisi voimaan mahdollisimman pian. Ehdotuksen mukaan voimaantulosäännös tarkoittaisi, että ehdotettua lakia sovellettaisiin kaikkiin Suomen ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä vireillä oleviin sosiaaliturvan yhteensovittamista koskeviin asioihin heti lain tullessa voimaan.

Eläketurvakeskus toteaa, että kauppa- ja yhteistyösopimuksen 775 artiklan perusteella erosopimuksella² on etusija suhteessa kauppa- ja yhteistyösopimukseen. Esimerkiksi ennen Yhdistyneen kuningaskunnan EU-eroon liittyvän siirtymäkauden päättymistä Suomen ja Yhdistyneen kuningaskunnan välillä liikkuneiden ja kyseisissä maissa eläkettä kartuttaneiden henkilöiden eläkeoikeuksia suojataan ja eläkkeiden laskemiseen ja hakemiseen sovelletaan edelleen EU:n sosiaaliturva-asetusten säännöksiä erosopimuksen perusteella. Erosopimuksen soveltamisalaan kuuluvia työeläkehakemusasioita voi olla vireillä Eläketurvakeskuksessa ja muissa työeläkealan toimijoissa lain tullessa voimaan. Eläketurvakeskus toteaa, että ehdotettua lakia ei sovelleta erosopimuksen soveltamisalassa oleviin asioihin.

Eläketurvakeskus

Karoliina Kiuru

Maijaliisa Takanen

² Sopimus Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä